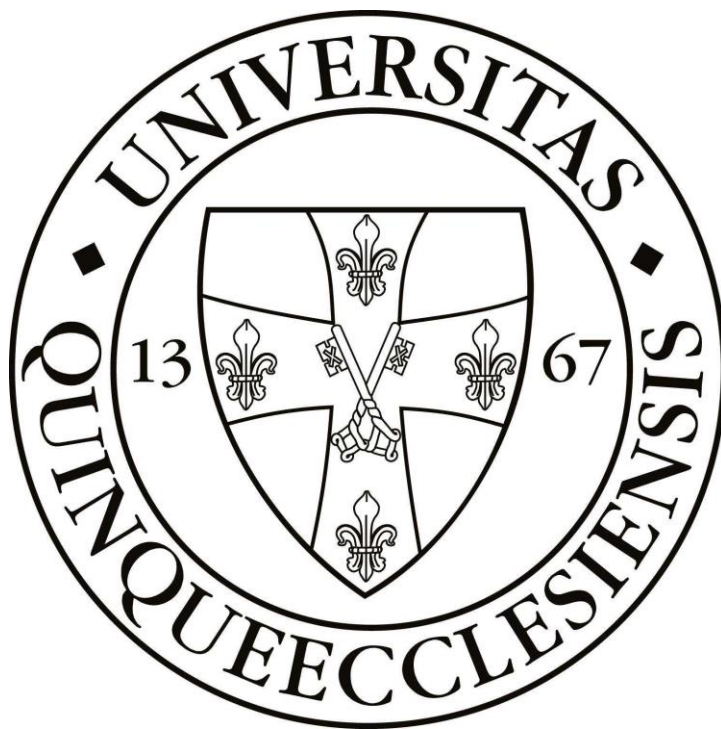

Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar

Doktori Iskola

dr. Schmidt László

Tézisfüzet

Az előreláthatóság szerepe a magánjogi kárfelelősség bírói gyakorlatában

**Doktori (PhD) értekezés
tézisei**

Témavezető:

**dr. Herke Csongor DSc.
tanszékvezető egyetemi tanár**

Pécs, 2023.

Tartalom

I.	A kitűzött kutatási feladat célja, összefoglalása, kutatási téma aktualitása.....	3
II.	Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, feldolgozás módszerei	4
III.	A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei.....	4
IV.	Az értekezés témaköréből készült publikációk jegyzéke	7
V.	Summary.....	8

I. A kitűzött kutatási feladat célja, összefoglalása, kutatási téma aktualitása

A polgári jogi kártérítési felelősség kapcsán már régen megfogalmazódott az az igény, miszerint az okozati (felelősségi) láncolatot valahol meg kell szakítani. Ennek egyik módszere az előreláthatósági klauzula alkalmazása. Az előreláthatósági klauzula, mint kártérítési felelősséget megállapító tényező, és mint a kártérítés mértékét meghatározó intézmény is vizsgálható és vizsgálendő. Az előreláthatósági klauzula kialakulását kezdeti alkalmazását - nemzetközi kitekintéssel is-, és itthoni gyakorlatát egészen a 2013. évi V. törvény (új Ptk.) hatálybalépéséig, illetve azután is kutatom, vizsgálom. Magyarországon már- többek között - Eörsi Gyula, Lábady Tamás és Vékás Lajos is foglalkoztak ezzel a kérdéskörrel, a bírósági gyakorlat is alkalmazta a károkért való helytállási felelősség limitálását, jóval azelőtt, hogy a jogalkotó azt az új Ptk. rendelkezései közé emelve, tételes jogi normává tette volna. Az előreláthatósági klauzula alkalmazásra kerül például az áruk nemzetközi adásvételéről szóló 1980. évi Bécsi ENSZ Egyezményben is és az Európai Szerződési Jog Alapelvei között is. Az új Ptk. jelentős változást hozott a kontraktuális kárfelelősség körében amikor is – a régi Ptk.-tól eltérően – elszakította a szerződésszegéssel okozott károkért fennálló felelősséget az addig alkalmazott felróhatósági mércétől, és gyakorlatilag objektív felelősségi alapra helyezte azt. Ez az megoldás sokkal jobban tükrözi a piaci viszonyokat, hiszen egy önként vállalt, tudatos kötelezettség teljesítése nem tehető függővé a szerződéses felek igyekezetétől, szándékától. A megtérítendő károk körének limitálására azonban bevezette az előreláthatósági korlátot, mellyel egyensúlyi helyzetet teremt a felek érdekei között.

A deliktuális felelősség körében alkalmazott teljes kártérítés elve a legtöbb modern jogrendszerben ismert. Bizonyos jogrendszerekben azonban a teljes kártérítés elvén túlmenően a büntető kártérítés jogintézményét is alkalmazzák, mely már nem csupán a bekövetkezett kárra, hanem a jogsértő magatartás társadalomra való veszélyességére is tekintettel van. A gazdasági kapcsolatok körében gyakran maguk a felek korlátozzák felelősségüket a szerződésükben. A deliktuális felelősség körében a teljes kártérítés elvét némiképp finomítja az a magyar Ptk.-ban is ismert lehetőség, mely alapján a bíróság méltányosságból a kártérítés összegét csökkentheti. A gyakorlatban a kontraktuális kárfelelősség megállapítása során a legtöbb problémát az elmaradt haszon, a közvetett károk megtérítése okozza. Az okozati összefüggés vizsgálata során kérdésként merül fel, hogy milyen széles körben enged a joggyakorlat lehetőséget a következményi károk megtérítésére. Az előreláthatóság korlátja az

angolszász jogrendszerekben már régóta ismert jogintézmény a kontraktuális és a deliktuális felelősség körében is.

II. Az elvégzett vizsgálatok, elemzések rövid leírása, feldolgozás módszerei

Dolgozatomban végig tekintem az előreláthatósági klauzula kialakulását és fejlődését a legismertebb jogeseteken keresztül – elsősorban – a common law jogában a Hedley v. Baxendale-ügytől a Victoria Laundry és a The Heron-ügyeken át, egészen az Achilleas-ügyig. Ez után a magyar kontraktuális felelősségi jog fejlődését elemzem, ugyancsak a bírói gyakorlat fényében. A kontraktuális kárfelelősség és az előreláthatóság viszonyának elméletét és ítélkezési gyakorlatát a Bécsi Vételi Egyezmény esetjogának, az Európai Szerződési Jog Alapelveinek, és a Uniform Commercial Code (UCC) szabályainak tükrében is bemutatom.

Ezt követően a szerződészegésen kívül okozott károkért való felelősség (tort law) szabályainak alakulását, fejlődését vizsgálom – elsősorban – a common law esetjogában, majd bemutatásra kerül a magyar deliktuális kárfelelősség fejlődése is. Végül a hatályos Mt.-ben ugyancsak szabályozott előreláthatóság és az új Ptk. szabályait mutatom be a munkajogi kártérítési felelősség és a vezető tisztségviselők felelőssége vonatkozásában.

Tanulmányomban a külföldi és hazai jogfejlődés és az ebből való konzekvenciák levonásán túl arra is választ keresek, hogy az előreláthatóság általánosságban mennyire képes betölteni a neki szánt funkciót, és különösen pedig, hogy egy tipikus tartós jogviszony keretében (vezető tisztségviselői jogviszony) is alkalmazható-e jelen formájában, vagy esetlegesen módosítások lennének szükségesek.

III. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei

Az új Ptk. jelentősen átalakította a magyar magánjogi felelősség rendszerét. A szerződészegéssel okozott károkért való felelősséget elszakította a felróhatóságtól, és a veszélyes üzemi felelősséghez hasonló, gyakorlatilag objektivizált felelősségi rezsimet vezetett

be, ahol a szerződés megszegő fél csupán nagyon kis körben tudja kimenteni a szerződésszegését. Ezzel párhuzamosan – gyakorlatilag ezt ellensúlyozandó – a megtérítendő károk mértékét az előreláthatósági klauzula segítségével észszerű, előrelátható korlátok közé szorítja, ezzel egyensúlyi helyzetet teremtve a felek érdekei között. A kontraktuális felelősség elszakítása a felróhatósági elvtől álláspontom szerint indokolt és helyes lépés volt, hiszen egy szerződéses kötelezettség teljesítése vagy nem teljesítése nem lehet a fél igyekezetétől függő. A károsult kontraktuális kártérítés esetén csak akkor követelheti a kárának a megtérítését, ha a kár és a szerződésszegő magatartás között ok-okozati összefüggés áll fenn, a kár tehát a szerződésszegés következménye (és annak az oka nem más), de a bekövetkezett károk közül csak az(ok) térítendő(k) meg, amely(ek) előre láthatóak voltak. A megtérítendő károk körének meghatározásakor szükséges eldönteni azt, hogy a szerződésszegéssel okozatos kárkövetkezmények közül melyik azok, amelyek előre láthatóak voltak, akár szokásos kárként, akár szokatlan kárként, mert bekövetkezésükkel a szerződés megkötésének időpontjában a megismert tények és átadott információk birtokában számolni lehetett, és ezért azokat a szerződésszegő félnek meg kell térítenie. Álláspontom szerint az előreláthatóság megfelel a piaci-üzleti viszonyoknak, és megfelelően telepíti a kockázatokat a felek között. Az előreláthatóságot annak céljának megfelelően alkalmazza a magyar bírói gyakorlat is. Az előreláthatóság ugyanakkor tartós jogviszonyokban (köztük hangsúlyosan utalva a vezető tisztségviselői jogviszonyra) nem vagy csak nagyon nehezen alkalmazható úgy, hogy egyensúlyi helyzet álljon fenn a felek között.

A deliktuális kárfelelősség kapcsán a bizonyítás teher nem változott, a károsultnak (felperesnek) kell bizonyítani a károkozó személyét, a károkozó magatartást, a magatartás és a bekövetkezett kára közötti okozati összefüggést és a kár nagyságát. A károkozónak (alperesnek) pedig a mentesüléshez vagy azt kell bizonyítania, hogy károkozása nem volt jogellenes, vagy pedig, hogy ugyan jogellenes volt, de nem volt számára felróható a károkozó magatartás, vagyis úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az előreláthatóság vonatkozásában pedig elengedhetetlen annak hangsúlyozása, hogy a deliktuális kárfelelősségnél alkalmazott előreláthatóság nem azonos a kontraktuális kártérítési felelősségnél alkalmazott előreláthatósággal. A deliktuális kárfelelősség esetében alkalmazandó előreláthatóság pedig – ahogy arra már fentebb is történt utalás – elvágja az okozati láncot az olyan károk tekintetében, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia. Álláspontom szerint a magyar ítélkezési gyakorlat itt is megfelelően alkalmazza az előreláthatóságot, ennek megfelelően többször is kimondásra került, hogy a bekövetkezett kár pontos mértékét és fajtáját nem

szükséges előre látni, elegendő csupán azt, hogy általánosságban milyen jellegű kárt okozhat a károkozó magatartás.

A common law tort joga kapcsán elmondható, hogy a Donoghue v Stevenson-ügyben alkalmazott „szomszéd-tesztől” eljutott a „három lépéses tesztig”. Így már nem csupán az előreláthatóság, vagy akár az észszerű előreláthatóság, és/vagy nem csupán az ok-okozati összefüggés szükségeltetik a kártérítési felelősség megállapításához, hanem az, hogy ezen felelősség megállapítása tisztességes, igazságos, és észszerű is legyen az eset összes körülményeit figyelembe véve. Az azonban az előreláthatóság vonatkozásában elmondható, hogy a kár bekövetkezte egy észszerűen és kellő gondossággal eljáró ember számára előrelátható (még ha annak valószínűsége csekély is), ugyanakkor a bekövetkező kárnak sem konkrét mértékét vagy fajtáját nem szükséges előre látni, elég csupán a kár fajtáját, típusát és annak bekövetkezésének a lehetőségét.

A Bécsi Vételi Egyezmény megfelelően alkalmazható a határokon átnyúló termékértékesítésből eredő jogviták eldöntésére. Az Egyezményt olyan felek között kell alkalmazni, akiknek a székhelye a szerződő államokban van, és akkor is alkalmazni kell, ha a nemzetközi magánjog szabálya ezt előírja. Az Egyezmény nem alkalmazható, ha a felek székhelye ugyanabban az országban van, illetve, ha az árukat személyes, családi vagy háztartási használatra vásárolták. A szerződésszegés tekintetében az első és legfontosabb kérdés az, hogy a szerződésszegés alapvető volt-e vagy sem. Ha a szerződésszegés nem alapvető volt, akkor a károsult fél jogosult a konkrét teljesítés követelésére, ha a szerződésszegés alapvető volt, akkor a károsult fél jogosult a szerződéstől való elállásra, az áru kicserélésének követelésére vagy kártérítés követelésére. A károsult fél csak olyan kártérítést követelhet, amelyet a szerződésszegés lehetséges következményeként észszerűen előre láthatott (vagy előre kellett volna látnia) a szerződést később megszegő félnek. Az előreláthatóság az Egyezményben tehát a kártérítési felelősség alapjául nem szolgál, ugyanakkor a kártérítés mértékének meghatározásakor különös jelentősége van. A károsult fél kárenyhítésre is köteles.

Az Mt. kapcsán megjegyzendő, hogy a régi Mt.-hez képest jelentős változásokat hozott mind a munkáltatói kárfelelősség alapja, mind a kártérítés mértékének meghatározása tekintetében.

A munkáltató továbbra is felelősségétől függetlenül, objektív alapon felel, ugyanakkor kimentheti magát, ha bizonyítja, hogy a kárt az ellenőrzési körén kívül eső olyan körülmény okozta, amellyel nem kellett számolnia (nem kellett előre látnia) és nem volt elvárható, hogy a károkozó körülmény bekövetkezését elkerülje vagy a kárt elhárítsa, vagy a kárt kizárólag a

károsult elháríthatatlan magatartása okozta. A felek közötti munkaviszony fennállása továbbra is feltétele a munkajogi felelősség megállapításának, azonban nem feltétlenül megkövetelt az írásba foglalt és aláírt munkaszerződés. A károsodásnak azonban mindenképpen a munkaviszonnyal összefüggésben kell felmerülnie és a munkáltató ellenőrzési körébe tartozónak is kell lennie, és az is szükséges, hogy objektíve előrelátható legyen.

Az előreláthatóság vonatkozásában ugyanakkor kritikaként említhető, hogy tartós jogviszonyokban nem, vagy csak nagy nehézségek és bizonytalanságok árán alkalmazható. A vezető tisztségviselők felelőssége kapcsán felmerülő kérdések ismertetésével – álláspontom szerint – ezt be is mutattam. Ugyanakkor az általam fentebb említett de lege ferenda javaslatok véleményem szerint megoldással szolgálhatnak a problémára.

IV. Az értekezés témaköréből készült publikációk jegyzéke

The status and liability of executive officers in the Hungarian judicial practice - with particular reference to the new legislation -

<https://law.ubbcluj.ro/ojs/index.php/iurisprudentia/article/view/364/550>

The legal practice of the CISG - III. Konferenciakötet a pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai, Pécs, 2022, 69-81. o.

<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/33889/PTE-AJK-20211229.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

The function of the foreseeability clause - [https://ojs.uni-](https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/sidm/issue/view/66/36)

[miskolc.hu/index.php/sidm/issue/view/66/36](https://ojs.uni-miskolc.hu/index.php/sidm/issue/view/66/36)

Liability for Damages in Labor Law In the Light of Court Practice – MTA Law Working Papers <https://jog.tk.hu/mtalwp/liability-for-damages-in-labor-law-in-the-light-of-court-practice>

A vezető tisztségviselő jogállása és felelőssége a bírói gyakorlatban – különös tekintettel az új szabályozásra - IV. Konferenciakötet A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai

<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34308/PTE-%c3%81JK-20220614-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kártérítési felelősség a munkajogban - a bírósági gyakorlat tükrében - IV. Konferenciakötet

A pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai

<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34308/PTE-%c3%81JK-20220614-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Thoughts about the development and domestic and international application of the foreseeability clause -

https://dosz.hu/_doc/dokumentumfile/2019/11/Tavaszi_Szel_Spring_Wind_2019_Tanulmánykötet_-_I._kötet_1.pdf

Gondolatok az előreláthatósági klauzula kialakulásáról és annak alkalmazásáról hazai és nemzetközi viszonylatban - Tavaszi Szél 2019 Konferenciakötet I. kötet

https://dosz.hu/_doc/dokumentumfile/2019/11/Tavaszi_Szel_Spring_Wind_2019_Tanulmánykötet_-_I._kötet_1.pdf

The practice of the foreseeability clause - X. Interdiszciplináris Jubileumi Konferencia Tanulmánykötet, 2021.

https://dok.pte.hu/sites/dok.pte.hu/files/Nyomtatv%C3%A1nyok/IDK2021_Tanulmánykötet_tomoritett.pdf

V. Summary

The need to break the causal (liability) chain has long been recognised in civil liability law. One way of doing this is to apply the foreseeability clause. The foreseeability clause can and should be examined both as a factor determining liability for damages and as an institution determining the amount of damages. I will research and examine the initial application of the foreseeability clause - with an international perspective - and its practice in Hungary up to and after the entry into force of Act V of 2013 (the new Civil Code). In Hungary, Gyula Eörsi, Tamás Lábady and Lajos Vékás, among others, had already dealt with this issue, and the limitation of liability for damages was also applied in court practice, long before the legislator made it a specific legal norm by incorporating it into the provisions of the new Civil Code. The foreseeability clause is also used, for example, in the 1980 Vienna Convention on the International Sale of Goods and in the European Principles of Civil Law. The new Civil Code introduced a significant change in the area of vicarious liability when, unlike the old Civil Code, it separated liability for damages caused by breach of contract from the previously applied standard of fault and placed

it on a de facto objective liability basis. This solution reflects market conditions much better, since the performance of a voluntarily assumed, conscious obligation cannot be made dependent on the efforts and intentions of the contracting parties. It has, however, introduced a foreseeability limit to limit the scope of the damages to be compensated, thus striking a balance between the interests of the parties.

The principle of full compensation in tort/delict is familiar in most modern legal systems. However, in some legal systems, the principle of full compensation is supplemented by the legal instrument of punitive damages, which takes account not only of the damage caused but also of the danger to society of the wrongful conduct. In economic relations, the parties themselves often limit their liability in their contracts. The principle of full compensation in tort liability is somewhat refined by the possibility, also known in the Hungarian Civil Code, for the court to reduce the amount of damages on the basis of equity. In practice, the most problems in determining contractual liability are caused by the compensation for loss of profit, i.e. indirect damages. In the causal link test, the question arises as to how broadly the case law allows for the possibility of compensation for consequential damages. The foreseeability clause is a long-established legal concept in Anglo-Saxon legal systems, both in the area of contractual and tort liability.

In my thesis, I will trace the development and evolution of the foreseeability clause through the most well-known cases - primarily - in the common law, from *Hedley v. Baxendale*, *Victoria Laundry* and *The Heron* cases, to *Achilleas*. I will then analyse the development of Hungarian law on vicarious liability, also in the light of judicial practice. I will also present the theory and case law of the relationship between contractual liability and foreseeability in the light of the case law of the Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods, the Principles of European Contract Law and the rules of the Uniform Commercial Code (UCC).

I will then examine the development of the rules of tort law, primarily in the case law of the common law, and the development of Hungarian tort law. Finally, I will present the rules of foreseeability, which are also regulated in the current Labour Code, and the new Civil Code in relation to liability for damages under labour law and the liability of senior management.

In my study, in addition to looking at the development of foreign and domestic law and the conclusions to be drawn from it, I also seek to answer the question of the extent to which foreseeability can fulfil its intended function in general and, in particular, whether it can be

applied in its present form in the context of a typical long-term legal relationship (managerial relationship) or whether amendments might be necessary.

The new Civil Code has significantly changed the Hungarian private liability system. It separated liability for damages caused by breach of contract from fault, and introduced an objectified liability regime similar to that of hazardous industrial liability, where the party in breach of contract can only recover for its breach of contract in a very limited range. At the same time, and in order to counterbalance this, the foreseeability clause limits the amount of damages to be recovered to reasonable, foreseeable limits, thus striking a balance between the interests of the parties. In my view, the separation of contractual liability from the principle of fault was a justified and correct step, since the performance or non-performance of a contractual obligation cannot depend on the party's efforts. In the case of contractual damages, the injured party can only claim compensation for his loss if there is a causal link between the loss and the breach of contract, i.e. the loss is the consequence of the breach of contract (and its cause is not other), but only the loss(es) which were foreseeable among the losses suffered. When determining the scope of the damages to be compensated, it is necessary to decide which of the consequences of the damage caused by the breach of contract were foreseeable, either as ordinary or as extraordinary damage, because they were foreseeable at the time the contract was concluded, on the basis of the facts known and the information provided, and must therefore be compensated by the party in breach. In my view, foreseeability is consistent with the market and business conditions and properly allocates the risks between the parties. Foreseeability is also applied in Hungarian case-law in accordance with its purpose. However, foreseeability cannot, or can only with great difficulty, be applied in long-term legal relationships (including, with particular reference to the relationship of executive officers) in such a way that balance is achieved between the parties.

In the context of tort liability, the burden of proof has not changed: the injured party (plaintiff) must prove the identity of the tortfeasor, the conduct of the tortfeasor, the causal link between the conduct and the damage suffered and the extent of the damage. To obtain relief, the tortfeasor party (defendant) must prove either that his or her damage was not unlawful or that, although it was unlawful, he or she acted in a way that would normally be expected in the circumstances. As regards foreseeability, it is essential to emphasise that foreseeability in tort/delict is not the same as foreseeability in contract liability. Foreseeability in tort liability, as has been pointed out above, cuts off the chain of causation in respect of damage which the tortfeasor did not foresee and could not have foreseen. In my view, Hungarian case-law also applies foreseeability

correctly here, and it has accordingly been repeatedly held that it is not necessary to foresee the exact extent and type of damage suffered, but only the general nature of the damage which the tortfeasor's conduct is likely to cause.

In the context of common law tort law, it may be said that it has moved from the "neighbour test" applied in *Donoghue v Stevenson* to the "three-step test". It is no longer merely foreseeability or even reasonable foreseeability and/or causation that is required to establish liability for damages, but also that the assessment of that liability must be fair, just and reasonable in the totality of the circumstances of the case. However, as regards foreseeability, it can be said that the occurrence of damage is foreseeable (even if the likelihood is remote) to a reasonable person acting with due care, but that it is not necessary to foresee the specific extent or type of damage that will occur, but only the type of damage and the possibility of its occurrence.

The Vienna Convention on Contracts for the International Sale of Goods can be applied appropriately to the resolution of disputes arising out of the cross-border sale of goods. The Convention applies between parties domiciled in the Contracting States and applies even where the rule of private international law so requires. The Convention does not apply where the parties are domiciled in the same country or where the goods are purchased for personal, family or household use. With regard to breach of contract, the first and most important question is whether or not the breach was fundamental. If the breach of contract was not fundamental, the injured party is entitled to claim specific performance; if the breach was fundamental, the injured party is entitled to withdraw from the contract, to claim replacement of the goods or to claim damages. The injured party may claim only such damages as the party who subsequently failed to perform the contract could reasonably have foreseen (or should reasonably have foreseen) as a possible consequence of the breach of contract. Foreseeability is therefore not a basis for liability for damages in the Convention, but it is of particular importance in determining the amount of damages. The injured party is also obliged to mitigation.

It should be noted in relation to the labour law that it has introduced significant changes compared to the previous code, both in terms of the basis for the employer's liability for damages and in terms of the determination of the amount of compensation.

The employer will continue to be liable on an objective basis, irrespective of fault, but may be excused if it proves that the damage was caused by a circumstance beyond its control which it could not have foreseen and could not reasonably have been expected to avoid or prevent the

occurrence of the harmful circumstance, or that the damage was caused solely by the uncontrollable conduct of the injured party. The existence of an employment relationship between the parties is still a prerequisite for establishing liability under employment law, but a written and signed employment contract is not necessarily required. However, the damage must in any event arise in the context of the employment relationship and must be within the employer's control and objectively foreseeable.

As regards foreseeability, however, one criticism is that it cannot be applied in long-term legal relationships or can only be applied with great difficulty and uncertainty. I have, in my view, demonstrated this by setting out the issues that arise in connection with the liability of executive officers. However, the *de lege ferenda* proposals I have mentioned above could, in my view, provide a solution to the problem.